

Lessuggesties bij *De boom met de bittere bladeren*

Ruth Erica

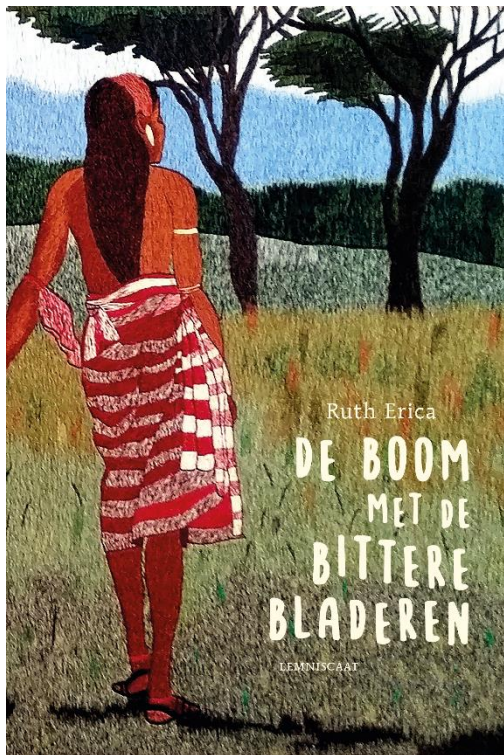
Uitgeverij Lemniscaat

ISBN: 978947711995

Prijs: € 15,99

Over het boek

De zeventienjarige Maridadi werkt op de markt in Rwanda. Het liefst zou ze studeren aan de universiteit, maar daar is geen geld voor. Alle dagen lijken hetzelfde. Totdat Puck opduikt:

een Nederlandse studente die Maridadi vraagt voor haar te tolken. Dit zet een stroom van gebeurtenissen in gang.

Veertien jaar na de genocide begint Maridadi vragen te stellen bij haar verleden - en vooral bij haar moeders dood tijdens deze inktzwarte periode. Is het wel waar wat de volwassenen haar hebben verteld?

Dan stuit Maridadi op een familiegeheim dat haar diep schokt. Hoe bepaalt ze haar positie in het spanningsveld tussen daders en slachtoffers? En lukt het haar om te achterhalen wat er met haar moeder is gebeurd?

Meer informatie op: www.lemniscaat.nl

Over de auteur

Ruth Erica droomde als kind over Afrika. Omdat ze nieuwsgierig was naar de wereld, studeerde ze culturele antropologie. Voor haar werk reisde ze regelmatig naar het continent. Rwanda – waar het traumatische verleden nog dichtbij is – raakte haar in het hart. Het schrijven van fictie bleek voor haar de beste manier om daarover te vertellen. *De boom met de bittere bladeren* is haar eerste roman.

Thema's: vriendschap, genocide, burgeroorlog, Rwanda, Afrika, geheimen

Lessuggesties

Doelgroep: De boom met de bittere bladeren is geschreven voor kinderen vanaf 14 jaar. Onderstaande opdrachten zijn bedoeld voor leerlingen tussen de 12 en 16 jaar in het voortgezet onderwijs.

Tijdsinvestering: Afhankelijk van de gekozen opdrachten variërend van een half lesuur tot meerdere uren.

Uitvoering: Klassikale of individuele start, vervolginvulling zowel individueel als in groepjes mogelijk.

Inleiding

De boom met de bittere bladeren speelt in het Afrikaanse land Rwanda. Vraag uw leerlingen wat zij weten over Afrika. Hoe ziet het leven daar eruit? Wat voor mensen wonen er? Welke talen worden er gesproken? Wat doen hun leeftijdsgenoten de hele dag? En in welk deel van Afrika ligt Rwanda?

Vertel dan dat het continent Afrika groter is dan Europa of Noord-Amerika. Het bevat 54 landen, en ook nog een aantal gebieden die onderdeel zijn van Spanje, Portugal of Frankrijk. De volkeren die er leven verschillen net zoveel van elkaar als Nederlanders of Russen of Turken.

Ook binnen één en hetzelfde land zijn vaak verschillende groepen. Gewoontes en tradities van die groepen verschillen van elkaar. Het komt regelmatig voor dat verschillende groepen tegenover elkaar komen te staan in een, al dan niet in een gewapend conflict.

Toon nu de kaart van Rwanda op het digiboord, de beamer of de wandkaart (zie ook binnenkant boek). Laat zien dat het land is ingeklemd tussen allerlei landen. Vertel dat er in 1994 een zeer gewelddadige moordpartij plaatsvond waarbij een aanzienlijk deel van de ene bevolkingsgroep de leden van de andere groep om het leven probeerde te brengen. Veel mensen vluchten naar de buurlanden.

Gelukkig kwam na drie maanden een einde aan de genocide, maar tegen een enorm hoog verlies van mensenlevens. Daarna moest in Rwanda weer een 'samen'leving worden opgebouwd. Vraag uw leerlingen om mee te denken over de problemen die dat met zich meebracht op het vlak van angst, boosheid, onzekerheid, schaamte, wantrouwen, enzovoorts.

Maak dan een overstap naar *De boom met de bittere bladeren*. Vertel dat dit verhaal zich afspeelt tegen de achtergrond van de genocide van 1994 en de emoties die het bouwen van een nieuwe 'samen'leving laat zien. Lees de achterflaptekst voor.

Kies vervolgens een of meerdere mogelijkheden uit de lijst hieronder en leid ze in bij de leerlingen.

De moeilijkheidsgraad van de mogelijkheden wordt aangeduid met de volgende symbolen:

Eenvoudig: *

Gemiddeld: **

Moeilijk: ***

1) Leesverslag **

Lees *De boom met de bittere bladeren* en maak er een leesverslag van. Gebruik hiervoor bijlage 1, verderop in deze lessuggestie.

2) Namen met bijzondere betekenissen **

In Rwanda krijgen mensen twee namen, een aanspreeknaam die meestal westers klinkt en een naam in de Rwandese taal Kinyarwanda. Sommige namen zijn speciaal, zoals Halleluja en My God. De meeste Rwandese namen hebben een betekenis.

Opdracht:

- a) De Rwandese naam van de hoofdpersoon is Mukamuhoza. Dat betekent 'Degene-die-troost.' Wat denk je dat deze betekenis over haar vertelt?
- b) Ook de betekenis van de Rwandese naam van Maridadi's moeder (blz. 76) en vader (blz. 90) staan in het boek. Wat denk je dat deze betekenissen over hen vertellen?
- c) Heeft jouw eigen naam ook een betekenis? (zie: <https://www.betekenisnamen.nl/>) Zo ja, vindt je deze betekenis bij jou passen?

3) Rwanda **

De Boom met de bittere bladeren speelt in Rwanda. Wat weet je eigenlijk van dit land?

Opdracht:

Zoek informatie over de volgende onderwerpen en maak een Leporello-boekje waarbij je op elke bladzijde een ander onderwerp uitwerkt.

- Ligging van Rwanda
- Bevolking
- Taal
- Korte geschiedenis (dit mag ook meer bladzijden beslaan)

- Buurlanden
- Flora en fauna
- Politiek
- Economie (waar leeft men van?)
- Munteenheid

Hier lees je hoe je een Leporello-boekje maakt.

4) Het beschrijven van emoties **

In het hoofdstuk Cadeau van God krijgt Maridadi een boodschap die haar enorm raakt. Ze reageert heel emotioneel. 'Mijn hart sloeg een slag over. Ik kon niet geloven wat ik net had gehoord (..) Alles stopte met ademen. Er was geen lucht, er was geen geluid. Het was alsof ik in een enorme zeepbel zat.'

Nergens staat dat Maridadi geschokt is, verdrietig, ondersteboven en in de war. Toch begrijp je als lezer direct dat het dat allemaal is. Dat komt door het woordgebruik. Je snapt dat er heftige emoties spelen als er staat dat alles stopt met ademen. Je begrijpt dat iemand hevig geschokt is als er staat 'er was geen lucht, er was geen geluid. Het was alsof ik in een zeepbel zat.'

Schrijvers gebruiken deze techniek vaak: ze tonen de emoties met omschrijvingen, maar benoemen het niet letterlijk. Het effect daarvan is dat een lezer onbewust actief meedenkt over wat er in het personage omgaat. Door lezers zelf actief aan het denken te zetten, betrek je hen meer bij het verhaal. In lessen schrijftechniek wordt dit genoemd niet vertellen maar tonen ('show, don't tell').

Als voorbeeld twee keer dezelfde scène. Zie je het verschil?

1. 'Ik was doodmoe toen ik uit school kwam. Meneer Bokestijn kon de pot op met zijn bergen huiswerk. Vandaag had ik er geen zin in. Maar ik was amper thuis toen mam tegen me zei: "Zeg Jasper, ik heb eens in jouw kamer gekeken... Wat een rotzooi! Voordat je aan je huiswerk begint wil ik dat je je kamer opruimt. Morgen komen opa en oma logeren en die gaan in jouw kamer slapen." Ik was woedend!'

2. 'Ik was doodmoe toen ik uit school kwam. Meneer Bokestijn kon de pot op met zijn bergen huiswerk. Vandaag had ik er geen zin in. Maar ik was amper thuis toen mam tegen me zei: "Zeg Jasper, ik heb eens in jouw kamer gekeken... Wat een rotzooi! Voordat je aan je huiswerk begint wil ik dat je je kamer opruimt. Morgen komen opa en oma logeren en die gaan in jouw kamer slapen."

'Bekijk het maar!' schreeuwde ik. Ik vloog uit mijn stoel, stampte de kamer uit en smeede de deur achter me dicht. Het fotolijstje naast de deur viel door de klap van de muur maar dat kon me niks schelen."

Opdracht:

Verzin een situatie uit je eigen leven waarin je boos, verdrietig, blij, gelukkig of bang was. Beschrijf deze scène twee keer: één keer waarin je *vertelt* dat je boos of iets anders bent, één keer waarin je *toont* dat je dat bent door te beschrijven wat je vanbinnen voelt of hoe je gedrag was. Wat leest prettiger?

5) Recensie **

Schrijf een recensie over *De boom met de bittere bladeren*. Controleer voor de zekerheid altijd eerst de eisen die je eigen docent aan het schrijven van een recensie stelt.

6) De VN ***

De Verenigde Naties hebben in Rwanda helaas niet kunnen voorkomen dat de genocide op de Tutsi's plaatsvond.

Opdracht

- Wat is de VN eigenlijk? Wat doen ze en waar zitten ze?
- Wat was de taak van de VN in 1994 in Rwanda?
- Heb je een idee waarom de VN de genocide op de Tutsi's niet heeft kunnen voorkomen?

7) Plasticzakkenverbod **

In Rwanda geldt sinds 2008 een verbod op plastic tasjes en zakken. Dat verbod heeft ervoor gezorgd dat de VN de hoofdstad van Rwanda 'de schoonste stad van het Afrikaanse continent' noemden.

Opdracht

- Waarom denk je dat ze in Rwanda het plasticzakkenverbod hebben ingevoerd? Wat zou er met plastic zakken gebeuren als ze er wél waren?
- Leg een lijst in de keuken van het huis waar je woont. Houdt daarop bij (of laat bijhouden) welke materialen en hoeveel materialen in die week worden weggegooid. Omdat het waarschijnlijk lastig is om bij te houden hoeveel stuks worden weggegooid, mag je ook volstaan met het aantal keer dat er wordt weggegooid. Zet een kruisje in de betreffende kolom.

Plastic	Papier / karton	Aluminiumfolie	Groenafval

- Vergelijk jouw lijst met die van je medeleerlingen. Wat valt op? Zie je een mogelijkheid om je eigen afvalberg te verminderen? Hoe?

d) Bedenk een actie in je eigen omgeving om het gebruik van plastic terug te dringen.

Voor de docent: U kunt er ook voor kiezen om mee te doen aan de <https://www.plasticvrijchallenge.nl/>

8) Strijd tussen de Hutu's en de Tutsi's **

In 1994 vond er in Rwanda een afschuwelijke genocide plaats. Tijdens die volkerenmoord doodden leden van de ene bevolkingsgroep, de Hutu's, de leden van de andere groep, de Tutsi's. Niet iedereen werd gedwongen om deel uit te maken van een moordcommando. Hutu's mochten in elk geval niet protesteren tegen wat er gebeurde. Deden zij dit wel, dan werden ze om het leven gebracht.

Opdracht

Maak een themablاد of een poster over wat je uit *De boom met de bittere bladeren* kunt leren over de gebeurtenissen van 1994. Aan bod moeten in elk geval komen:

- De achtergrond van de genocide
- De verschillen tussen Hutu's en Tutsi's
- De uitvoering van de genocide
- De rol van de Verenigde Naties
- Het einde van de strijd
- De afrekening met de daders

9) Woorden met een dubbele betekenis (homonimen) *

In *De boom met de bittere bladeren* staat het Kinyarwanda-woord *kazi* twee betekenissen heeft: zowel vrouw als werk. Zo'n woord met twee of meer betekenissen noemen we een homoniem. Daar zijn er meer van, denk maar aan *bank* en *vorst*.

Opdracht

a) In het boek zegt Puck: 'ook toevallig dat er één woord is voor 'werk' en 'vrouw.' (blz. 80) Waarom denk je dat ze deze opmerking maakt?

b) Doe een wedstrijdje met je klasgenoten. Wie vindt de meeste homoniemen in vijf minuten?

Afronding

U kunt het project rond *De boom met de bittere bladeren* afronden door uw leerlingen hun werk te laten presenteren aan elkaar of aan ouders, familie en /of vrienden.

Het zou leuk zijn als er in de school of het lokaal een (semi-)permanente plek voor het werk van de leerlingen ingeruimd wordt.

Bijlage 1: Mogelijkheid 2 (Leesverslag)

Veel scholen en lesmethoden stellen andere eisen aan het maken van een leesverslag. Informeer dus altijd of onderstaande opzet overeenkomt met de ideeën van jouw docent.

Opbouw van een leesverslag

1. primaire gegevens
2. korte samenvatting
3. uitwerking
4. eigen mening
5. bronvermelding

Primaire gegevens: je noteert de onderstaande primaire gegevens op een apart blad:

- je noteert eerst de naam van de auteur,
- vervolgens de titel van het boek
- daarna de naam van de uitgeverij
- en de plaats en het jaar van uitgave
- indien vermeld in het boek de eerste druk van het werk
- als het boek een ondertitel heeft, vermeld je die ook

Bijvoorbeeld:

Auteur: Ruth Erica

Titel: De boom met de bittere bladeren

Uitgeverij: Lemniscaat

Druk: eerste

Geef ook aan

- hoe de opbouw van het verhaal is
- noteer het aantal bladzijden
- neem een afbeelding van de omslag in je verslag op en geef aan of er illustraties in het boek staan.

Samenvatting

Maak een samenvatting van het verhaal van maximaal een half getypt A-4

Uitwerking

- a) titelverklaring: geef aan wat de titel zegt en wat de schrijver daarmee bedoeld kan hebben
- b) motto: als het boek een motto heeft, noteer dan en leg tevens uit wat deze, volgens jou, met het verhaal te maken heeft.
- c) thema: waar het boek over? Leg dit in maximaal 3 zinnen uit.
- d) personages: leg uit welke personages in het boek een rol spelen en welke eigenschappen deze hebben. Ontwikkelen zij zich gedurende het verhaal?
- e) tijd en ruimte: is de omgeving of de tijd waarin het verhaal zich afspeelt van belang voor het verhaal?
- f) vertelperspectief: is er een ik-verteller, een personale verteller, een alwetende verteller?

Eigen oordeel over het boek

Wat vind je van het boek? Omschrijf het in maximaal een half A-4.

Denk bij het beoordelen van het boek aan de volgende zaken:

- de gebeurtenissen
- de personages
- de opbouw van het verhaal
- het taalgebruik

Bronvermelding: geef tot slot aan welke bronnen je hebt gebruikt bij het maken van je verslag. Wees daar heel volledig in.